

joukko periaatteellisia, teoreettisia, metodisia sekä detaljikysymyksiä käsitteleviä kirjoitelmia kalevalaisen epiikan tutkimuksen eri puolista alkaen kalevalaisesta kielestä ja päätyen runojen etnografiaan, uskontoon, estetiikkaan tai runojen lajlajiin ja heidän miljööseensä.

Matti Kuusen, Michael Branchin ja Keith Bosleyn lähes henkeäsalpaavan hankkeen takana on sata vuotta tutki-
musta, jonka voi sanoa alkaneen siitä kun A. A. Borenius vuonna 1873 julkaisi klas-
sisen artikkelinsa »Missä Kalevala on
syntynyt?». Tarkoitus on esitellä sekä koti-
että ulkomaiselle yleisölle, yhtä hyvin tut-
kijoille kuin maallikoille, kalevalaisen
epiikan keskeiset teemät, sellaisina kuin
niitä 1800-luvulla laulettiin, sekä kertoa
olennaisin siitä, mitä me nykytietämyk-
sen valossa voimme sanoa sekä itse ru-
noista että niiden kulttuurihistoriallisesta
taustasta. Tässä tavoitteessa ei toki ole
mitään ällistyttävää uutta. SKVR on jo
pitkään kertonut halukkaille lukijoille,
millaista epiikkaa viimeiset runonlaulajat
lauoivat, ja folkloristit — muista puhu-
mattakaan — ovat panneet parastaan
toinen toistaan säihkyvämpien muinais-
näkymien levittämiseksi lukijan eteen.

Uutta on se, että nyt on ensi kertaa
saatu samoihin kansiin toisaalta aito,
sievistämätön, ilmeeltään spontaani ja
rosoinenkin kertova runo sekä satavuoti-
sen tutkimuksen tulokset kirjoitettuna
kommenteiksi näihin konkreettisiin toi-
sintoihin. Niissä jo valintaperusteena ole-
va pääteema saattaa esiintyä »turmeltu-
neessa muodossa» tai sen ohessa voi olla
paljonkin säeaineistoa, joka »ei kuulu»
tähän runoon, »on selvästi lainautunut»
tietystä toisesta runosta, »edustaa ikivan-
haa muualta jo kadonnutta perinnettä»
tai on »satunnainen uudismuodoste».

Finnish Folk Poetry: Epic -teoksen kom-
menttiosan laatiminen on vaatinut erin-
omaista rohkeutta, ja runontutkimuksen
ongelmia edes vähän pohtineelle lukijalle,
joka seikkailee toisnnoista kommenttei-
hin, välillä ehkä johdantoon ja taas takai-
sin, tulvii mieleen lähes loputon mukaansa

Kohti uutta näkemystä

Finnish Folk Poetry: Epic. An Anthology in Finnish and English. Edited and translated by MATTI KUUSI, KEITH BOSLEY, MICHAEL BRANCH. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 329. Helsinki 1977.

Finnish Folk Poetry: Epic on teos, jollaista ei ennen ole ollut. On ollut Kalevala, uusi ja vanha, lyhennettynä, kommentoituna ja monille kielille kään-
nettynä. On ollut Suomen Kansan Vanhat Runot ja runomonografioita yksittäisistä ja lähisukuisista runoista. On ollut enemmän tai vähemmän muokattuja runoantologioita ja on ollut suuria synteesiä Julius Krohnin Suomalaisen kirjallisuuden historiasta (1885) Matti Kuusen Kirjoittamattomaan kirjallisuuden (1963). On myös laadittu lukuisa

tempaavien kysymysten sarja. Juuri rakenteensa ansiosta Finnish Folk Poetry: Epic on teos, joka saattaa merkitä sekä runontutkimuksen pakettipellon uudelleen viljelyyn ottamista että hiuksenhieno mutta ratkaisevaa näkökulman muutosta, jopa johtaa uuteen runontutkimuksen paradigmaan. — Palaan näihin näkyymiin tarkasteluni päätteeksi.

Teoksen johdanto kuljettaa lukijan aluksi muutamain linjakkain vedoin suomalais-ugrilaisesta menneisyydestä Tacituksen ajan Suomenlahden rannoille, kertoo eri sukukieltemme suhteista ja tärkeimmistä vanhoista kulttuurikontakteista vieraisiin kansoihin sekä niiden kronologiasta. Sen jälkeen käsitellään vanhaa kansanrunousharrastusta, Kalevalan taustaa, syntyä ja vaikutusta, runonkeruun vaiheita sekä laulualueita. Runolajien luonnehdinnan lomassa jatketaan kulttuurihistoriallista taustaa katolisella keskiajalla ja uskonpuhdistuksen jälkeisellä ajalla, ja johdanto päättyy kalevalakielen, runojen esitystapojen ja melodioiden hahmoteltuun.

Johdanto — jonka laatijaksi ilmoitetaan Matti Kuusi, mutta joka tiettävästi on saanut lopullisen hahmonsä teoksen työryhmän monivaiheisen yhteistyön tuloksena — on kokonaisuutena niukkuudessaankin antoisa ja täyteläinen esitys. Tuskin on muualla puolensadan sivun tilassa annettu vastaavaa tietopakettia esisimme kalevalaisesta perinnöstä ja sen yhteyksistä. Joissakin kohdin tosin hieman epäilyttää, ymmärtääkö asiaa tuntematon lukija aina mistä on oikein kysymys; esimerkiksi sivujen 72—73 kuvaus naisten ja miesten lauluperinteen erilaisesta säilymisestä vaikuttaa varsin vaikeaselkoiselta, vaikka asian tietäisi ennestäänkin. Johdannon loppuun liitetty kartta on havainnollinen ja tämälantapaisessa teoksessa välttämätön. Olisiko ollut mahdollista saada mukaan myös jokin tai joitakin Suomen kansankulttuurin kartastoa varten laadittuja epiikan levinneisyyttä valaisevia puhuvimpia karttoja? Ylipäättäänkin lukijan käsitys eri runojen suosiosta, levin-

neisyydestä ja toisintojen määristä saattaa jäädä hieman hajanaiseksi. Teoksen kuvitusidea, eri laulualueiden elämänmiljöön runojen lomassa, on hyvä. Erillinen johdannon kirjallisuusluettelo olisi saattanut olla paikallaan tärkeimpien lähteiden osoittamiseksi, jatkolukemisen oppaaksi.

Folkloristisesti tärkeimmän tuntuksia ongelmia sivutaan niissä johdannon jaksoissa, joissa puhutaan kalevalaisen runouden lajeista ja tyylikausista sekä runojen sepittäjistä ja esittäjistä.

Mitä ovat kalevalaisen perinteen sisäiset lajit? Tässä antologiassa runot on ryhmitelty teeman ja ikäjärjestyksen mukaan myyttirunouteen, maagiseen ja šamanistiseen runouteen, seikkailurunouteen, fantasiarunouteen, kristillisiin legendoihin, balladeihin ja kertauslauluihin (*narrative poetry* on väärä käänös), eepis-lyyrisen runouteen ja historialliseen sotarunouteen. Teoksessa on esillä myös koko kalevalamittaisen perinteen viisijako epiikka, lyriikka (näiden sekamuotona lyrinen epiikka), loitsut, juhlarunous (johon hää- ja karhunpeijaisrunojen lisäksi kuuluu vuotuisjuhlien runous sekä leikki- ja tanssilaulut) sekä viidentenä keräilyerä kehtolaulut, sananpyörittely- ja tilapäärunot sekä kalevalamittaiset sananparret ja arvoitukset. Kansanrunousarkistossa tyydytään erottamaan toisistaan loitsut (b³) ja laulettu kalevalamittainen runous (b¹). Toisinaan taas käytetään kolmijakoa epiikka, lyriikka ja riittirunous, jolloin viimeksi mainittuun ryhmään luetaan loitsut, häärunot ja karhunpeijaisrunot. Kirjavuutta siis on. Olisi ehkä hauskaa ja hyödyllistä kokeilla, mihin eri luokittelujen lokeroihin eri analysoijat sijoittaisivat esimerkiksi Vienan läänin ja Inkerin runomassat: missä vallitsee yksimielisyys, missä mielipiteet eroavat. On ilmeistä, että nykyisin ei ole yleisesti hyväksyttyä käytännettä runolajeista puhuttaessa, mutta sellainen tarvittaisiin ainakin opetuksen ja yleisesitysten tarpeisiin.

Tyyli ja teema -luvussa käsitellään kalevalaisen epiikan neljä tyylikautta (varhaiskalevalainen, sydänkalevalainen,

keskiajan kalevalainen ja myöhäiskalevalainen). Selitystä vaille jää, miksi Matti Kuusi on tässä irrottanut kalevalaiset tyylikeinot (esimerkiksi kertokuviot) suhteellisesta tyylikausijaottelusta ja rajoittanut luonnehtimaan kausia lähinnä vain runoaiheiden pohjalta, vaikka koko tyylikausi-idea ymmärtääkseni alun perin (ks. KSV 37, 1957) perustui paitsi eri aiheiden muotiintulojärjestykseen myös ja nimenomaan runoilmaisussa tapahtuneeseen modernisoitumiseen. Nyt tyylikeinot esitellään kokonaan erikseen, kalevalamitan kuvauksen jälkeen, ja tällöin viitataan vain hyvin väisästi eri piirteiden mahdolliseen vanhuuteen tai nuoruuteen. Miten tutkijan käsitykset ovat kahdeskymmenessä vuodessa muuttuneet? Onko rivien välistä luettavissa, että Kuusi nykyisellään pitää kalevalakieltä aikaisempaa yhtenäisempänä kielimuotona (vrt. artikkeli Kalevalakielen kysymyksiä, *Vir.* 3/1978)? Runotoisintojen kommentteissa puhutaan kuitenkin edelleen esimerkiksi viikinkiajan runouden tyylipiirteistä aivan tiettyjen runojen yhteydessä.

Runojen sepittäjiä ja esittäjiä koskeva jakso (*Poets and singers*) tuntuu nyt oudon anakroniselta ja jyrkkäsävyiseltäkin kannanotolta sepittäjien ja esittäjien erillisyyden puolesta, jopa verrattuna Kuusen omiin kannanottoihin eräissä muissa yhteyksissä (*Anni Lehtosen runousoppi*, *Vir.* 2/1970, s. 301—302). On kuin tässä laahautuisi mukana jotain tutkimusperinteen säilömää vakiofraseologiaa, joka varsin huonosti sopii yhteen sen kuvan kanssa, joka etenkin Matti Kuusen omien primariselvitysten nojalla on syntynyt kalevalaisesta folkloresta luovan ilmaisan muotona.

Epiikan antologian 148 runotoisinnon lukeminen on nimenomaan folkloristinen elämys. Monikaan niistä ei ehkä runona esteetikkoja tyydytä, mutta se ei ole niiden tarkoitukseen. Aihepiirien moninaisuus, samojen peruselementtien toistuvuus, koonpanojen yllätyksellisyys, kalevalakielen ilmaisukeinojen loistavien tähti-hetkien valaisema perussamanlaisuus ja

toisintojen maantieteellinen edustavuus saavat ilman kommenttien selityksiäkin lukijan vakuuttuneeksi. Vaikka emme tiedäkään, osasiko Arhippa Perhtusen isä samporunun, emmekä tunne yhtään keski-aikaista tai viikinkiaikaista muinaisrunoa, sen voimme sanoa, että tällä perinteellä täytyy olla takanaan pitkä historia sekä kielenä että suullisena kertovana runoutena. Absurdilta tuntuu ajatus, että koko tämä mitä erilaisimpia kulttuurimiljöitä ja kielen tasoja heijastava perinne olisi 1700—1800-luvun karjalaisten ja inkeriläisten maanviljelijöiden, metsästäjien ja kalastajien mielikuvituksessa syntynyt.

Runojen kommentaarin rakenne on kolmiosainen. Jokaiseen yhteenkuuluvien toisintojen ryhmään tai erillistoisintoon on ensinnäkin liitetty runokohtainen yleiskommentti. Yleiskommentti kertoo runon mahdollisesta alkuperästä ja leviämisestä sekä sen suhteista muiden kansojen perinteeseen. *Runo* tässä yhteydessä tarkoittaa lähinnä niitä toisintojen takaa näkyviä aikaisempia runoja, esimerkiksi Kultaneito tai Ahdin ja Kyllikin runo, joista tutkimuksessa on totuttu puhumaan. Selittävän kommentin laatu määräytyy kussakin tapauksessa erikseen, ja sen tarkoituksena on tehdä julkaistu runokokoonpano lukijalle ymmärrettäväksi. Lopuksi seuraa säekommenttaari, jossa tarpeen mukaan säe säkeeltä selvitetään outoja sanoja tai yksityiskohtia.

Motiivihistoriallisesta tutkimuksesta kiinnostunutta lukijaa varmaan ilahduttavat toisintokohtaiset viitteet Stith Thompsonin kansainväliseen motiivindeksiin sekä indeksin järjestyksessä etenevä luettelo siitä, mitä motiiveja teoksessa julkaistu kalevalainen epiikka sisältää. Tähän astihan ulkomailla on totuttu etsimään suomalaisessa kansanrunoudessa esiintyviä motiiveja lähinnä Kalevalasta. — Lönnrotin Kalevalaan ja Kantelettareen on epiikan antologiassa myös oma hakemistonsa, joista näkyvät Kalevalan ja Kantelettaren runojen vastineet käsillä olevassa teoksessa.

Kun runoille on antologian tekstiosassa annettu virtaviivaisen ytimekkäät — ja yleensä varsin onnistuneet — nimet (Vala/The Bond, Merimatka/The Voyage, Aurinko ja Kuu/Sun and Moon), olisi kommenttiosaan ollut hyvä panna näkyviin myös ne nimet, joita runoaihelmista on vanhastaan kansanrunouden tutkimuksessa totuttu käyttämään (Ahdin ja Kyllikin runo, Väinämöisen venematka, Päivänpäästöruno).

Kummalliselta tuntuu kommentaarin paneminen Michael Branchin nimiin, niin ratkaisevasti se kuitenkin perustuu Matti Kuusen tietämykseen. Monessa kohdassa ilmaisin »some scholars» olisi voinut korvata nimellä Matti Kuusi.

Kaiken kaikkiaan Finnish Folk Poetry: Epic on tietopakettina suomenkielisessäkin kirjallisuudessa vailla verta. Sen vuoksi on hieman harmi, ettei tasapainoiltaessa tavallisen lukijan ja tutkijan intressien välillä otettu vielä yhtä askelta tutkijan intressien suuntaan: jos teoksessa olisi täydellinen kalevalaisen runontutkimuksen bibliografia ja jos kommentteissa olisi lähdeviitteitä, teos olisi todellinen vanhojen runojen tutkimuksen aarreaitta myös tuleville polville. Sitäkin tarpeellisempi se olisi, koska nykyhetken tutkijoista Matti Kuusi on ainoa, joka pystyisi tällaisen urotyön ilman kohtuutonta vaivaa tekemään.

Itse asiassa kunnollisella bibliografialla ja edes jonkinlaisella viiteparaaatilla olisi merkitystä myös muille kuin mahdollisille runontutkijoille. Kun ajattelen Finnish Folk Poetry: Epic -teosta sellaisen käyttäjän kannalta, joka ei tunne runontutkimuksemme traditioita eikä kykene käyttämään suomenkielisiä lähteitä mutta on asenteeltaan tutkijamaisen kriittinen, ehkä kulttuurihistorioitsija, arkeologi, kielen- tai kirjallisuudentutkija tai vaikkapa kulttuuriantropologi — harva kai teosta ihan pelkkänä runokirjana lukee — teoksessa on yksi käsittääkseni olennainen puute, jota tekijät eivät ehkä ole tulleet lainkaan ajatelleeksi. Kun laajaa bibliografiaa ja viitteitä ei ole eikä missään ker-

rota jäntevästi yhdessä kohdassa runontutkimuksen keskeisistä teoreettisista lähtökohdista, tavoitteista, ongelmista ja niiden ratkaisuksista, lukija ei oikein voi saada käsitystä siitä, millaiseen konkreettiseen tutkimukseen esitetyt tulkinat ja yleistykset nojaavat.

Suomalainen kalevalaisten kertomurunojen tutkimus on niin oma tutkimuslajinsa, ettei sitä edes maantieteellishistoriallista saduntutkimusta tunteva lukija ehkä välttämättä ymmärrä, muista puhumattakaan. Niinpä teoksen jänneväli 1800-luvun kertovista runoista parin tuhannen vuoden takaiseen myöhäiskantasuomalaiseen aikaan saattaa jäädä tieteellisenä rakennelmana tarpeettoman paljon uskon varaan ja herättää samoja epäilyjä, jotka saivat Väinö Kaukosen käymään runontutkimuksen vastaiseen polemiikkiinsa kolmekymmentä vuotta sitten (Kalevala ja todellisuus, 1948). Johdanto olisi ehkä tarvinnut yhden luvun, jossa olisi epäilyjä ennakoiden sekä kirjattu Matti Kuusen — joka teoksesta tässä mielessä on vastuussa — nykykanta runontutkimuksen teoreettis-metodologisiin ydinongelmiin että vastattu Väinö Kaukosen vanhaan haasteeseen kertomalla selkeästi ne folkloristiset ja kulttuurihistorialliset sekä kielitieteelliset pääargumentit, joiden vuoksi on tieteellisesti sekä luovallista että välttämätöntä lähteä etsimään runojen juuria vuosisatojen, jopa -tuhanten takaa. Esiin levitettyjen toisintojen (esimerkiksi Sammon ryöstön latvajärveläis - ilomantsilais - kiimasjärveläis - vermlantilainen) kirjo tosin puhuu omaa selvää kieltään sille, jolla on korvat kuulla, mutta ei perusteltu tutkijan kannanottoakaan pahaa tekisi. — Viitteiden puutteessa sekä hyvin tutkitut että lähes täysin tutkimattomat runot esiintyvät kommentaareissa aivan samanarvoisina.

Muutama vuosi sitten (ks. KSV 54, s. 239) totesin, että kalevalaisen runouden tutkimuksessa näyttää viime vuosina vallinneen jonkinlainen luova tauko. Folkloristien keskipolvi ja nuoremmat tutkijat näyttivät suunnan kiinnostuksensa

ratkaisevasti muunlaisiin tutkimusaineis-
toihin ja -ongelmiin, jopa siinä määrin,
että satavuotinen kalevalainen tutkimus-
traditio on tiedon traditionakin ollut vaa-
rassa unohtua. Tuolloin on oikein osannut
sanoa, mistä kiinnostuksen herpaantumi-
nen pohjimmiltaan on johtunut. Nyt tun-
tuu siltä kuin jonkinlainen vastaus olisi
mahdollista hahmottaa.

Tutkimus on helppoa silloin kun tietää,
mihin kysymyksiin haluaa vastata, hallit-
see tarpeelliset tutkimusmenetelmät ja on
tukuena teoria, jonka nojassa voi uskoa,
että tarpeeksi luotettaviin tuloksiin on
mahdollista päästä. Tällainen oli runon-
tutkimuksen tilanne Julius Krohnista
Marti Haavioon, Jouko Hautalaan ja
Matti Kuuseen. Maantieteellis-historialli-
sen tutkimusmenetelmän perusidea muut-
tui evolutionistisesta diffusionistiseksi
(Kaarle Krohnin »uusi näkemys», ks.
Hautala, Suomalainen kansanrunouden-
tutkimus, SKST 244, s. 254—) ja itse men-
etelmä kehittyessään sai »typologisen
menetelmän» nimen. Olenaisesti ei mi-
kään kuitenkaan muuttunut, tutkimuksen
paradigma ja käsitteistö pitivät pintansa.

Viime vuosikymmeninä on kuitenkin
tukeva pohja alkanut järkkäyä. Ilmaan on
heitetty kaksi kysymystä, jotka edelleen
odottavat selväsanaista teoreettisesti pitä-
vää vastausta. Ensimmäinen on kysymys
»muinaisrunon» tavoitettavuudesta ja toi-
nen koskee kalevalaisen epiikan luonnetta
perinteenlajina. Syvimmiltään näitä kysy-
myksiä ei voi pitää erossa toisistaan.

Kalevalan tutkija Väinö Kaukonen
esitti vuonna 1948 edellä mainitussa teok-
sessaan Kalevala ja todellisuus kysymyk-
sen, jonka ytimen voi muotoilla seura-
vasti: miten on mahdollista puhua mui-
naisrunoista, kun yhtään sellaista ei tun-
neta? Kaukosen vastaus oli: ei voida pu-
hua, ja jos puhutaan, se ei ole tiedettä
vaan kuvittelua siitä, miten asiat olisivat
voineet olla. Kaukonen rinnasti runon-
laulajan laulun Lönnrotin Kalevalaan ja
esitti, että samoin kuin Kalevalaa on tut-
kittava Lönnrotin runoelmana, samoin
esimerkiksi Arhippa Perttusen sampo-

runoa on tutkittava Arhippa Perttusen
runoelmana. Sen kauemmaksi ajassa taak-
sepäin ei voi mennä. Kansanrunouden-
tutkijat eivät näytä — ainakaan julkisesti
— antautuneen aivan vakavasti pohti-
maan varsin poleemisesti esiin tuotua
näkökulmaa, ehkä siksi että sen hyväksy-
minen Kaukosen esittämässä jyrkässä
muodossa tuntui vievän koko merkityksen
ja kunnian arvokkaalta tutkimustraditiol-
ta. Myönnettiin, että teoriassa Kaukosen
väite on vaikea torjua, mutta silti tutki-
joiden oma eri perinneaineistojen tunte-
mus ja folkloristinen tutkimuskokemus
tuntui riittävän pitämään folkloristit var-
moina siitä, että Kaukonen ei voi olla
oikeassa, vaikka perustelua ei selvästi osat-
tukaan esittä. (Tämä asennoituminen
tulee esille mm. Reidar Th. Christianse-
nin asiantuntijanlausunnosta täytettäessä
vuonna 1948 avoimeksi jäänyttä suoma-
laisen ja vertailevan kansanrunouden-
tutkimuksen professorin virkaa, ks. Virit-
täjä 1949 s. 232—234.) Näin jälkipers-
pektiivistä, kokonaan toisen sukupolven
tutkijana, asiaa katsellessa teoreettisen
keskustelun puute tuntuu hieman yllättä-
vältä, etenkin kun tarjolla olisi ollut val-
mis vastaus siihen, miksi Kalevala on olen-
naisesti erilainen luomistyön tulos ja tut-
kimuskohde kuin runonlaulajien esittä-
mät toisinnot.

Jo E. N. Setälä tunsii Roman Jakobsonin
ja P. Bogatyrevin artikkelin Die Folklore
als eine besondere Form des Schaffens
(1929) mutta ei näy löytäneen siitä juuri-
kaan mitään huomion arvoista (ks. Sam-
mon arvoitus, 1932, s. 446—447). Mitä
tuosta artikkelista sitten olisi ollut löy-
dettävissä? Siinä rinnastetaan de Saus-
suren käsittein kirjallinen taide-teos puhee-
seen (*parole*) ja suullisesti periytyvä taide-
teos kieleen (*langue*) ja varoitetaan käyttä-
mästä folkloren tutkimuksessa kirjallisuus-
tutkimuksen käsitteitä: »folkloristinen
teos» on aivan eri asia kuin sama teos
folkloren ulkopuolella. Kirjailija yksilönä
voi ottaa vaikutteita miljööstään ja tradi-
tiosta tai olla ottamatta, kun taas folkloren
edellytys on »kollektiivinen sensuuri», mil-

jöö ja perinne selittävät kokonaan folkloristisen teoksen. Tässä on mahdotonta pitemmälti referoida tuota arvokasta folkloristisen teorian lähes unohdettua klassikkoa — joka olisi jatkuvan tärkeytensä vuoksi ehkä syytä vielä julkaista suomeksikin.

Jakobson ja Bogatyrev ovat hyvin selväsanaisesti hahmottaneet folkloristisen näkökulman olennaisen ytimen: folkloristille kuuluu tutkittavan aineiston elämä folklorena, lainautumis- ja muuttumisprosessin analyysi, kun taas kysymykset, jotka koskevat folkloristisen teoksen lähteitä, ovat folkloristiikan ulkopuolella. — Tässä mielessä voi sanoa esimerkiksi Matti Kuusen Sampo-epoksessaan esiintyneen aito-na folkloristina sivuuttaessaan kysymykset runojen historiallisesta tai muusta totuudesta tai sammon arvoituksesta ja keskityessään sampoeppiikkaan kansanrunoutena.

Kiintoisa kysymys kalevalaisen epiikan tutkimuksen kannalta on, mitä Jakobson ja Bogatyrev tarkoittavat folkloristisella teoksella, joka on siis kielen tasoon kuuluva ilmiö. Ymmärrän heidät niin, että teos on se kertomus — kaikkine lajinomaisine tyylipiirteineen — jonka runonlaulaja mielestään laulaa ja joka on hänen tavoitteenaan. Toisinnon taso on puheen taso ja sen takia ei ole ristiriitaa siinä, että laulaja sanoo laulavansa juuri niin kuin on oppinut, ja kuitenkin tutkija havaitsee variaatiota sekä saman laulajan eri toisinoissa että mestarin ja oppilaan laulujen välillä: laulajien tarkoittama muuttumaton on folkloristinen teos. Vastaavasti olisin taipuvainen ainakin työhypoteesin omaisesti otaksumaan, että kansanrunoutentutkijat puhuessaan tietystä runosta tarkoittavat itse asiassa juuri folkloristista teosta. Tämä ajatus sisältynee esimerkiksi epiikan antologian johdannon selvitykseen käsitteistä runo, toisinto ja redaktio (s. 15).

Toinen kalevalaisen epiikan kannalta tärkeä ulkomainen tutkimusklassikko on Albert B. Lordin teos *The Singer of Tales* (1960), johon suomalainen tutkimus

on toistaiseksi ottanut kantaa varsin vai-
susti ja ylimalkaisesti. Teos perustuu
Milman Parryn ja kirjan tekijän pitkä-
aikaisiin kenttätutkimuksiin jugoslavia-
laisen epiikan laulajista: miten laulajaksi
opitaan, miten suullinen kertova laulu
tuotetaan, millainen osuus on perinteellä,
millainen improvisoinnilla. Tutkimukses-
ta hahmottuu seuraavanlainen yleiskuva:
nuorukaiset, jotka haluavat tulla laula-
jiksi, oppivat kasvaessaan vanhempia lau-
lajia kuuntamalla 1) perinteiset kertomuk-
set, sankarien nimet, tapahtumapaikat,
joita lauluperinteessä esiintyy, 2) perin-
teiset teemat (esim. pitkä sota, neuvottelu,
taistelu, häät), joiden varassa kertomukset
etenevät, ja 3) perinteiset formulat, sana-
ryhmät, joilla tiettyssä metrisessä ympä-
ristössä ilmaistaan lauluperinteessä tois-
tuvia asioita (henkilöiden nimiä epiteet-
teineen, ulkonäön tai toiminnan kuvauk-
sia jne.). Esiintyessään laulaja kertoo tun-
temansa perinteisen kertomuksen oppi-
mallaan epiikan kielellä, jonka säännöt
runomitan vuoksi ovat puhekielen sään-
töjä tiukemmat. Hän ei voi opetella lau-
laja »ulkoa», koska kirjoituksettomassa
kulttuurissa ei ole mitään kiinteää laulun
tekstiä, johon uutta laulua voisi verrata.
Jokainen ainutkertainen laulu on lakannut
olemasta samalla hetkellä kun laulaja
on lopettanut esityksensä. Improvisoiva
laulun tuottamistapa ei suinkaan tee lau-
lettua kertomarunoutta niin labiiliksi kuin
ehkä voisi olettaa. Formulateknikka sa-
noo vain, miten kertomus tuotetaan, pe-
rinne määrää sen, mitä tuotetaan. Lordin
mielestä esimerkiksi lauluperinteen aikai-
sempien kerrostumien rekonstruoinninen
on täysin mahdollista.

Suomalaisista epiikan tutkijoista aina-
kin Matti Kuusi on esittänyt epäilevän
näkömyksen »klassisen» vienäläisepiikan
sopimisesta lordilaiseen näkömykseen, in-
keriläiseen lyyriseen tilkkutäkkieppiikkaan
näkömyks sen sijaan hänestä voisi sopia.
Kun lukee huolellisesti Lordin esitystä ja
vertaa hänen toisintoina sitceraamiaan
jugoslavalialaisia laulutekstejä Epiikan an-
tologian lauluihin, ei kuitenkaan voi olla

ihmettelemättä sitä, miten samanluonteisesta perinteestä näyttää olevan kysymys, miten monia kalevalaisen epiikan ilmiöitä Lordin analyysit — muutettavat muuttaen — valaisevat.

Alan olla yhä vakuuttuneempi siitä, että on mahdollista rakentaa kalevalaisesta epiikasta uusi näkemys, jossa sijansa saa yhtä lailla suomalaisen runontutkimusperinteen kestävin ydin kuin Väinö Kaukosen kritiikki, Albert B. Lordin ja Milman Parry'n kenttätutkimuksen tulokset yhtä hyvin kuin Roman Jakobsonin ja P. Bogatyrevin teoria folkloresta erityisenä luovan toiminnan muotona. Toivon voivani palata näihin kysymyksiin perusteellisemmin toisessa yhteydessä, jolloin yritän todistaa väitteeni.

Outi Lehtipuro